

RECERCA COMPARATIVA INTERNACIONAL SOBRE EL JOVENT I EL TREBALL A EUROPA

Peter Grootings
(*Consell Internacional de Ciències Socials*)

1. ESTA CANVIANT LA VALORACIÓ DEL TREBALL?

La problemàtica plantejada per les actituds i el comportament dels joves pel que fa a la feina va més enllà de si la seva valoració del treball ha canviat o no. Això es veu força clar si intentem comparar la joventut de diferents països. Aquesta comparació a nivell internacional mostra la rellevància de les transformacions per les quals passa el context social i que cal tenir en compte per tal d'entendre el que succeeix amb el jovent.

Al mateix temps, l'anàlisi d'un fenomen social tan concret com són les actituds i el comportament dels joves envers el treball planteja la qüestió de què entenem exactament per recerca comparativa internacional. Aquests problemes metodològics fonamentals són els que m'agradaria tractar en aquesta contribució. Empraré les experiències dutes a terme pel Centre de Viena¹ en organitzar i coordinar la recerca comparativa internacional, i no sols en l'àrea d'estudis sobre el jovent (Grootings, 1985).

1. El Centre Europeu de Coordinació de la Recerca i la Documentació en Ciències Socials (Centre de Viena) és una organització internacional no governamental i un òrgan autònom del Consell Internacional de Ciència Social.

Fou fundat l'any 1963 per una resolució de la XIIa. Conferència General de la UNESCO; la seva seu es troba a Viena, per acord entre la UNESCO i el Govern austríac.

El seu objectiu és facilitar la cooperació científica entre científics socials d'Europa Oriental i Occidental en totes les àrees de les Ciències Socials.

Les seves activitats principals són coordinar els treballs de recerca comparativa

Malgrat que disposem d'un immens cos de recerca sobre els aspectes subjectius de la vida laboral, les conclusions a les quals arriba són força ambigües i ambivalents. Una de les hipòtesis més importants en què es basa la major part de la recerca és que els joves no rebutgen la feina com a tal; no obstant això, les seves expectatives envers el treball són qualificades i no estan disposats a sotmetre altres valors importants al treball si no és que aquest tingui un sentit dins els seus punts de referència (Greve, 1985). Tot i que també sembla que hi ha un sòlid suport sota la hipòtesi que diu que les actituds i el comportament dels joves envers el treball es regeixen per un nou conjunt de valors i que existeixen considerables diferències intergeneracionals, cal plantejar-se alguns interrogants abans d'acceptar aquesta conclusió general.

Quina és la base factual d'aquestes afirmacions? ¿Es produeixen fets comparables a països diferents? I fins a quin punt es poden comparar?

La major part de la recerca que fins ara s'ha fet en aquest camp és del tipus enquesta tradicional i consegüentment s'hi poden adduir moltes de les ja ben conegudes crítiques. Baethge i els seus col·legues, per exemple, assenyalen:

- L'alt nivell d'abstracció a molts ítems.
- L'ús d'un sol ítem per a indicar les actituds.
- L'oblit del context concret i de la importància o el significat subjectius de la resposta a una determinada pregunta.
- L'avaluació i la interpretació selectives (parcials) de les dades.
- El canvi en la formulació dels ítems a estudis posteriors, que pot fer confondre els resultats (Baethge *et al.*, 1983).

Tot sovint la recerca mitjançant enquestes genera resultats contradictoris. No hi ha «un estat definit dels resultats de la recerca en termes d'ambigüitat» basat en els resultats d'enquestes (Baethge *et al.*, 1983:24). Per això es presten fàcilment a l'explotació política, en subministrar material arbitrari per a legitimar una determinada postura en debats públics (Wilpert, 1985). Malgrat que aquestes crítiques s'han basat en una avaluació de la recerca feta a la República Federal d'Alemanya, no hi ha raó per a creure que la situació a altres països no sigui la mateixa.

Un altre defecte greu de la major part de la recerca existent és que no tracta de manera adequada el concepte de canvi. Fins i tot en els estudis

---

transnacional realitzats per científics d'Europa Oriental i Occidental, organitzar conferències sobre temes tòpics en Ciències Socials, coordinar un programa de cooperació i intercanvi d'informació relacionada amb les Ciències Socials i formar científics socials en la disciplina de recerca comparativa.

basats en enquestes les conclusions no solen venir acompanyades per estudis cohort o longitudinals, que serien l'estructura necessària per a poder elaborar conclusions sobre la relació entre l'edat o la generació i el fenomen. No sabem de cap estudi que identifiqui els efectes produïts pel fet de pertànyer a un cert grup d'edat, de trobar-se en un determinat estadi de desenvolupament personal i de viure en unes determinades condicions ambientals.

Les relacions entre valors, actituds i comportament també estan envoltades d'una gran incertesa. És ben sabut que podem dir una cosa i fer-ne una altra de força diferent. Dit d'una altra manera, no es pot fer cap inferència sobre els models de comportament actual basada en una informació sobre les actituds. De fet, la transformació dels valors i de les actituds en comportaments concrets no sols depèn de la voluntat de l'individu, sinó també del seu entorn i de les possibilitats que li ofereixi. Conseqüentment, una anàlisi social del sistema d'oportunitats ofert per l'entorn social seria una part necessària de qualsevol estudi que pretengui fer afirmacions globals sobre la joventut.

Quin valor té, donat l'estat de gran part de la recerca a nivell nacional, fer afirmacions globals que van més enllà de les fronteres? Quin és realment el panorama, si és que existeix, d'una anàlisi comparativa internacional al respecte?

Més que discutir problemes generals de teoria i metodologia en l'estudi de la relació de la joventut amb la feina, m'agradaria tractar a continuació alguns problemes des del punt de vista de la recerca comparativa internacional (vegeu també Mitev, 1983).

2. QUÈ ÉS LA RECERCA COMPARATIVA INTERNACIONAL?

No crec que resulti sorprenent el fet que no hi hagi un acord real sobre què és el que anomenem recerca comparativa. La visió tradicional, que trobem a la major part de la recerca comparativa internacional (RCI) dels anys cinquanta i seixanta, considera la RCI com un plantejament metodològic que permet estendre l'anàlisi d'un determinat fenomen social a una gran quantitat d'entitats geogràfiques, nacionals o culturals. Nowak, en resumir aquesta postura, escriu que senzillament no sabem *a priori* si els fenòmens a nivell subnacional no s'«interaccionen» amb (o depenen de) les característiques del nivell nacional i si el marge de variació de les nostres variables a una nació cobreix tots els valors de les variables implicades necessàries per a revelar la natura de les relacions que ens interessen. En

conseqüència, per tal de formular i posar a prova la nostra teoria en la seva formulació general, acostumem a necessitar un estudi transnacional. Per tal de determinar fins a quin punt la teoria és global i no està condicionada, intentem obtenir la rèplica als resultats d'una mostra nacional en la mostra realitzada a altres països (Nowak, 1977:15). Aquest tipus de recerca comparativa transnacional suposa uns problemes que de fet no són gaire diferents dels que presenta la recerca nacional; només són una mica més complicats des del punt de vista tècnic (Holt i Turner, 1970:5-6, Mitev *et. al.*, 1983).

Les complicacions addicionals són degudes en gran part al fet que hi ha més investigadors involucrats, cadascú amb el seu propi plantejament teòric i amb la seva experiència professional; hi ha més unitats d'anàlisi implicades (com comparar-les?); ha d'haver-hi un acord sobre l'estructuració i els instruments de la recerca (traduccions exactes, codificacions similars, etc.); i, sobretot, cal coordinar i controlar el propi procés de recerca. Tots aquests aspectes poden, en potència, crear problemes addicionals que cal tenir en compte des d'un bon principi. És indubtable que aquests problemes són força rellevants i que no s'ha de menysprear la dificultat de preveure'ls i solucionar-los. L'experiència de molts projectes de la RCI ens ensenya quantes coses poden sortir malament en aquest aspecte (Rantalaiho, 1985). D'altra banda, s'ha publicat no fa gaire molta literatura especialitzada en aquest tipus de problemes metodològics (Niessen i Peschar, 1982; Niessen, Peschar i Kourilsky, 1984). No obstant això, a gran part d'aquestes publicacions es dona per bona la validesa de la recerca sociològica estàndard, com la realitzada per la sociologia americana els anys quaranta i cinquanta, i els esforços van dirigits a solucionar els problemes específics que es presenten quan l'estratègia s'aplica a un marc comparatiu (Mokrzycki, 1979:97). Segons Mokrzycki, la metodologia de la recerca comparativa encara no ha pogut solucionar el problema fonamental de la investigació comparativa (vegeu també Ragin, 1982; Mokrzycki, 1982).

Quin és, doncs, aquest problema fonamental?

Un dels pocs judicis sociològics acceptats és el que afirma que els fenòmens socials són fenòmens «sistematitzats» o «lligats al seu context»: estan relacionats amb el seu context i sols dins aquest context tenen significat. Si de debò volem entendre un fenomen social, l'hem d'entendre dins el seu context. Resulta estrany, però, que a molts treballs de la RCI no sembli reflectir-se aquest fet empíric. No obstant això, podríem argumentar que és precisament aquest lligam al context dels fenòmens socials la raó última de la RCI. L'elucidació dels problemes que aquesta vinculació al context genera és allò que caracteritza la RCI com a una metodologia a part. Per consegüent, i des d'aquest punt de vista, cal formular el

problema metodològic fonamental de la següent manera: «...si el significat dels fenòmens socials va lligat al sistema social, com pot transcendir aquesta relació al procés de recerca?» (Mokrzycki, o.c.:94). Abans d'intentar proposar una resposta a aquest interrogant per a l'estudi de les actituds i el comportament dels joves envers el treball, miraré d'esclarir amb més detall la natura de la RCI.

Mentre la recerca comparativa, en el sentit estricte i tal com l'hem definida, s'ocupa d'aquelles comparacions que s'enfronten amb els problemes específics derivats de la vinculació al sistema que caracteritza els fenòmens socials, encara no s'ha parlat de la natura exacta del context, ni de la natura dels mecanismes socials que relacionen un fenomen social amb el seu context i com funcionen. És obvi que la natura del context o el sistema (sigui, per ara, una institució, un país o un sistema socio-econòmic) dependrà del fenomen social concret que s'investigui. Sobre aquest punt, l'afirmació de Mokrzycki que «tota decisió sobre si el problema que s'investiga requereix el plantejament comparatiu pressuposa un coneixement extensiu del sistema implicat» (o.c.:95) sembla ser poc realista i unilateral. Deixa de banda el fet que el context també es veu influït pels mateixos fenòmens socials. En conseqüència s'hauria d'entendre el problema de la vinculació al context sobretot com una reciprocitat de relacions. A més, tot i que tinguéssim un coneixement extensiu del sistema implicat, encara ens hauríem d'enfrontar a la tasca d'elaborar una hipòtesi, amb raons teòriques, sobre quines característiques del sistema són rellevants. L'afirmació no és realista en la mesura que en realitat l'objectiu de molts treballs de recerca és precisament saber més sobre el sistema «mitjançant» l'anàlisi de fenòmens socials concrets.

El fet d'acceptar la vinculació al context com un punt de partida per a la recerca comparativa internacional també pot tenir implicacions «dogmàtiques» o «ideològiques» inesperades. A més d'un treball de la RCI podem observar la següent argumentació: els sistemes que intervenen en l'anàlisi comparativa són diferents en certs aspectes fonamentals; d'aquí es deriva que els fenòmens socials (a nivell inferior), i a causa de la pròpia vinculació al sistema, també són (millor dit, haurien de ser) diferents. De fet, aquest argument només és un dels indicadors de la «funció cosmètica» que impregna amb massa freqüència la RCI (Nowak, o.c.:6). L'argument es troba present, de manera latent, a molts treballs de recerca comparativa Est-Oest i de vegades serveix per a mostrar «que bo que és el nostre sistema» (i que dolent que és l'altre, és clar). Això, però, també podem trobar-ho en aquells estudis que abracen països que pertanyen a un sol sistema i on es pot presumir que, a causa d'aquest fet, no es produiran diferències fonamentals entre ells. Aquest no té per què ser el

cas. Allò que importa és que s'hauria de mostrar empíricament «com» es relaciona un determinat fenomen social amb el seu context, mitjançant quins mecanismes i com operen aquests mecanismes.

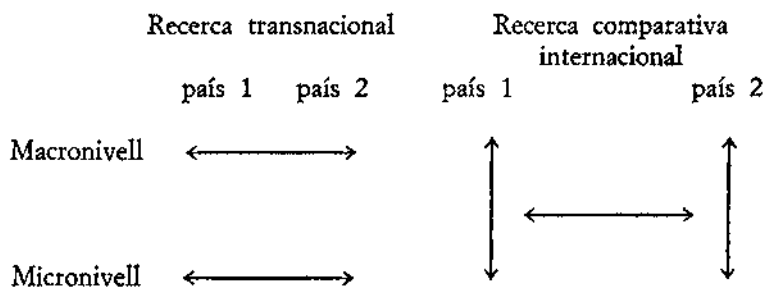
Si podem posar-nos d'acord sobre el caràcter de la recerca comparativa, quina és, doncs, la situació de la recerca comparativa «internacional»? Hauria de quedar clar que creiem que no es pot parlar de recerca comparativa internacional sempre que hi hagi més d'un país implicat. La distinció que abans hem fet entre la RCI i la recerca transnacional (RTN) resulta essencial aquí. La RCI fa referència a aquell tipus de recerca comparativa en el qual allò que està en joc és l'anàlisi de la vinculació al context i en el qual es considera la nació o el país com a context o sistema rellevant.²

Allò que diferencia la recerca comparativa internacional de la recerca transnacional és l'intent d'analitzar sistemàticament les relacions entre el fenomen social que s'investiga i les característiques rellevants del país. A molts treballs de la RTN normalment també es recullen dades sobre les característiques del país. No obstant això, tot sovint només apareixen, si és que apareixen, a l'anàlisi final, a títol d'informació descriptiva de l'entorn, i consegüentment la seva única funció sembla ser la d'indicar que els països sí que són diferents.

La manera com es tracta els «micronivells» i «macronivells» als dos tipus de recerca s'esquematitza al gràfic 1. Els macronivells fan referència a les característiques del país, i els micronivells a qualsevol nivell inferior (individual, institucional).

GRÀFIC 1

Tractament dels micronivells i macronivells als treballs de la RTN i de la RCI

2. El Centre de Viena duu a terme actualment un treball de recerca comparativa internacional sobre la transició de l'escola al treball. Hi participen científics dels se-

Al tipus de la RTN no hi ha cap intent sistemàtic de connectar el micro-nivell i el macronivell, sinó que romanen separats. Es tracta d'una mera comparació descriptiva, és a dir, les troballes mostren en perspectiva comparativa «com són les coses» en els països comparats, «on es troben» en dimensions específiques de la comparació (Nowak, o.c.:83). A la RCI, al contrari, la relació «micro-macro» és el nucli. Més que com una meta *per se*, la comparació funciona com un ajut metodològic.

Del gràfic 1 també es desprèn una contradicció. Si assumim que un fenomen social està indissolublement lligat al seu context i només té sentit dins aquest context, ¿és realment possible trobar fenòmens que siguin «comparables»? La suposició subjacent en la RTN és que les característiques, tant al micronivell com al macronivell, pertanyen bàsicament a la mateixa dimensió. De fet, a molts treballs de recerca aquest supòsit es dona per bo i es defensa utilitzant procediments tècnics. El fenomen social s'opera en una o més variables, i llavors es dona als països valors diferents per a la mateixa variable. D'aquesta manera s'assegura la comparabilitat mitjançant els instruments de recerca, però... quina garantia substancial tenim que no es comparin «incomparabilitats»? No obstant això, en el plantejament de la RCI que aquí defensem, la comparació de fenòmens socials no és res més que la confrontació heurística per mitjà de la qual s'investiga el seu tipisme (o la vinculació al context) i també allò que els fa ésser tan típics. La comparabilitat es considera un problema teòric a la comprensió del qual pot contribuir la RCI, i no un problema tècnic per a fer possible la RCI.

Els anys setanta el que es desenvolupà fou un plantejament de la RCI d'aquest tipus, en especial en el camp de la sociologia del treball i de les organitzacions. Es coneix com a «plantejament societal» (Maurice *et al.*, 1982, i Maurice, 1976). El supòsit bàsic del qual parteix és que els fenòmens socials són fenòmens «socialitzats», és a dir, que no tenen cap mena de significat si no s'entenen en relació als processos i actors socials que els produeixen. Conseqüentment, els fenòmens socials també són fenòmens socials. La intenció, doncs, és analitzar quines característiques socials influeixen i donen forma als fenòmens socials i com succeeix això. A més, aquest plantejament pressuposa que el conjunt dels diversos fenòmens i característiques socials formen una «configuració» més o menys «coherent» o «model nacional» que fa que un país es diferenciï d'un altre. Tant aquest model de fenòmens socials com el mecanisme dinàmic

---

güents països: Àustria, Bulgària, República Federal d'Alemanya, Finlàndia, França, República Democràtica Alemanya, Hongria, Itàlia, Holanda, Polònia, Romania, Unió Soviètica, Espanya i Iugoslàvia.

subjacent constitueixen, per al plantejament societal, l'objecte de la recerca.

Considerar la RCI com un plantejament heurístic és també, fins a cert punt, un acte de modèstia, ja que es basa en el reconeixement que no hi ha (encara) una macroteoria acceptada o acceptable a partir de la qual puguem deduir aquelles macrocaracterístiques que resultin rellevants. En conseqüència, el plantejament també resulta escaient en aquells projectes on cooperen investigadors de diversos països, perquè l'existència d'una pluralitat de conceptes teòrics pot considerar-se aquí (al contrari del que succeeix en les aproximacions tradicionals) un enriquiment i, com a tal, un element positiu de la recerca, la qual no s'assemblarà gens al model ideal propugnat en els llibres, en el qual tots els estadis del procés tenen el seu lloc lògic i establert. Tampoc no pot acceptar mètodes i instruments de recerca massa rígids, que no deixin lloc a sistemes iteratius de recollir i interpretar la informació. Més que unificar les diferències a priori mitjançant la seva «trivialització» (Mokrzycki, 1979:100) o la seva «técnicalització» (Rantalaiho, 1985), allò que el plantejament societal requereix és una estratègia de recerca flexible dins la qual l'argumentació substancial ocupi un lloc central.

No hi ha cap raó per a mantenir que la RCI, tal i com l'hem descrita fins ara, és de rellevància a qualsevol estudi, ni té sentit creure que només la RCI pot donar una descripció concloent i complexa d'un fenomen social. Una vegada més cal ser modestos. Tot just posseeix un focus especial en les relacions entre els fenòmens socials i el seu context nacional. Per aquest motiu el plantejament només sembla ser útil en aquells casos on teòricament s'espera que aquestes relacions siguin significatives. És clar que això no és res més que dir que el mètode de recerca ha d'adequar-se a la qüestió que s'investiga.

De fet, s'ha posat en dubte que el concepte «nació» sigui un concepte rellevant a l'hora d'utilitzar-lo en recerca comparativa (Galtung, 1982). Es pot argüir el fet que moltes fronteres nacionals són artificials, que poden existir diferents cultures i regions dins un mateix país, que es produeix una internacionalització gràcies a les activitats de companyies i organitzacions internacionals, als mitjans de comunicació, etcètera, etcètera. Tot això ens hauria de fer prendre gran cura en decidir a l'estudi de quins fenòmens socials hauríem d'aplicar el mètode de la comparació internacional i quins resultats podem esperar-ne.

Quines implicacions podem extreure d'aquest debat per a l'estudi de la joventut i el treball? Fins a quin punt és productiu pensar a aplicar-hi la recerca comparativa internacional?

3. LA JOVENTUT I EL TREBALL COMPARATS A NIVELL INTERNACIONAL

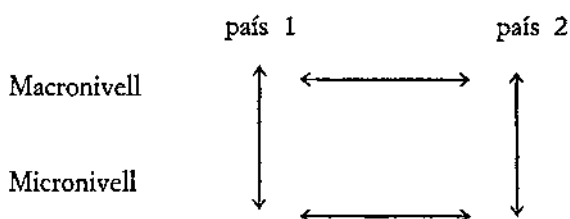
La comprensió comuna de la problemàtica social que s'analitza és una condició indispensable en qualsevol cooperació de científics socials en recerca comparativa internacional. Resulta prou obvi, tot i que es sol donar per sabut, que no sols un fenomen social està lligat al context, sinó que també la seva definició com a problema social té lloc dins un marc de referència societal (nacional) específic, que inclou una interpretació socialitzada del tema així com (una gamma d') eines conceptuals i metodològiques desenvolupades per la comunitat de ciència social nacional. Això explica per què un determinat camp de problemes, que es suposa present a diferents països, necessita en la pràctica que es facin esforços considerables per tal de definir-lo com a problema comú, si és que ho és.

Així, per exemple, sembla que les actituds i el comportament dels joves envers el treball ha canviat a tot Europa, tant a l'Oriental com a l'Occidental. No obstant això, la descripció detallada de les evolucions nacionals, l'elucidació de les definicions del problema i la presentació dels resultats de la recerca nacional mostren, a part de certes preocupacions conceptuals i metodològiques comunes, que les definicions són diferents, que els plantejaments no són els mateixos, que les prioritats de recerca no coincideixen, que les explicacions del que semblen ser problemes similars difereixen i que també divergeixen els suggeriments fets per a tractar i solucionar els problemes (Grootings, 1985). Malgrat això, es poden observar a la vegada tendències similars (en l'explicació de les quals pot resultar útil l'anàlisi comparativa internacional) i apareixen trets d'un plantejament comú, ja que és una base necessària per a la cooperació. Mitjançant l'anàlisi d'aquestes tendències similars i el desenvolupament d'una aproximació comuna, sense intentar paliar les diferències existents, m'agradaria mirar de respondre a la pregunta que ens formulàvem al començament d'aquesta contribució: quines perspectives té una recerca comparativa internacional pel que fa al jovent i al treball?

Aquest article començava dient que la problemàtica de les actituds i el comportament dels joves envers el treball va més enllà de la qüestió de si la seva valoració de la feina ha canviat o no. Després de debatre els problemes metodològics de la recerca comparativa internacional podem ser més específics. Tornem als esquemes del gràfic 1 i presentem-los d'una manera més àmplia.

GRÀFIC 2

Recerca comparativa internacional

Allò que sabem sobre les actituds i el comportament individuals sol provenir d'estudis fets al micronivell. A la taula 1 donem una presentació típica de la recerca transnacional.

TAULA 1

Motivacions principals a l'hora de triar una feina a la RDA i a l'URSS; segon estadi de recerca (per ordre d'importància)

	RDA	URSS
Caràcter creatiu de la feina	2	1
Rellevància econòmica	1	2
Prestigi de la feina	3	3
Bon sou	4	4
Feina inhabitual	5	5
Feina fàcil	6	6

La taula és tretada d'un article de Meier (1982) que presentava una sèrie d'estudis transculturals sobre les actituds dels joves que acaben els estudis, realitzat de 1971 a 1975 a la Unió Soviètica i a la República Democràtica Alemanya. Què ens diu aquesta taula?

En primer lloc, veiem com els enquestats a ambdós països, un cop englobats, s'ordenen en una escala de motivacions envers la feina i, en segon lloc, que la conformitat de la motivació és força alta. També ens dona un cert indicatiu que els joves a ambdós països estan força disposats a treballar; almenys la motivació de tenir una «feina fàcil» es troba en última posició. La feina que busquen hauria de tenir un clar caràcter creatiu i no ser qualsevol tipus de treball. Conseqüentment, la taula dona una certa substanciació a allò que hem dit al començament d'aquest article. Recor-

dem, però, que la taula és un exemple de la RTN. Presenta una comparació en el micronivell. Si hi ha algunes diferències entre els dos països que resultin significatives, se les sol anomenar «diferències interculturals» (Meier, o.c.:131).

Què no ens diu la taula?

En primer lloc no diu res sobre la natura de les diferències culturals que es troben al macronivell. I tampoc no ens diu «com» aquestes diferències culturals justifiquen les divergències que trobem al micronivell. Dit d'una altra manera, la cultura s'utilitza com el famós calaix de sastre.

D'altra banda, la descripció de l'ordre motivacional en aquests dos països ens porta a plantejar-nos alguns interrogants addicionals, com:

— Què hi ha darrera aquesta aparent gran disposició a treballar?

— Per què rep el treball creatiu una gradació tan alta?

— Els joves que acaben els estudis, tenen l'oportunitat de plasmar les seves motivacions en la realitat?

— Si no és així, quins són els motius i com s'enfronten a aquesta situació?

Són precisament aquests interrogants els que fan que el problema vagi més enllà de la descripció i els que requeririen una anàlisi comparativa internacional que seguís les directrius defensades en el capítol anterior. Una recerca d'aquest tipus, doncs, en comptes de centrar-se només en els valors i les motivacions, podria analitzar un problema amb el qual s'enfronten d'una manera o altra, tots els països: la transició de l'escola al treball.

4. LA TRANSICIÓ DE L'ESCOLA AL TREBALL COM A TÒPIC PER A LA RECERCA COMPARATIVA INTERNACIONAL

El tema de la transició de l'escola al treball és un tema força complicat. Té molts aspectes i dimensions diferents que ja caldria distingir abans de començar a discutir sobre una possible comparació internacional.

La noció de «transició» i el suggeriment que els qui fan aquesta transició tenen problemes indica que l'escola i el treball pertanyen a esferes socials diferents: als sistemes educatiu i laboral, que tenen algun tipus de relació tensa entre ells.

D'ençà que es produí el desenvolupament del sistema educatiu i l'inevitable procés d'«autonomització» (Adamski, 1983) que l'acompanyà, la

transició de l'escola al treball ha significat sempre el pas d'un món a un altre. Dit d'una altra manera, la mera existència d'aquests dos sistemes és una condició estructural perquè apareguin problemes. No obstant això, observem enormes diferències entre països pel que fa a la manera com s'organitza el sistema educatiu, a la relativa èmfasi que es posa en la formació professional, a la importància del sistema d'aprenentatge, al contingut dels currículums, als models de cooperació entre escoles i empreses, a l'estructura del sistema laboral, etc. Aquestes diferències poden resultar extremadament significatives per a explicar com es manifesta la problemàtica de la transició en els diferents països. Però hi ha altres factors generals que també hi juguen un paper.

En primer lloc cal esmentar alguns factors personals. El moment de triar una educació superior i una professió es produeix en un estadi molt específic del desenvolupament personal dels joves. Sabem que aquesta elecció no es fa de manera gaire racional. Tampoc no està necessàriament relacionada amb la realitat del mercat de treball i sobretot cal ressaltar la influència, sembla que encara vigent, de l'entorn social o, millor dit, familiar. Aquest darrer aspecte ha estat força investigat a diversos estudis sobre la mobilitat i l'estructura socials a països orientals i occidentals. Tots aquests factors estructurals i individuals són d'una índole més general i fan que la transició de l'escola al treball sigui problemàtica.

Existeix, però, un grup d'aspectes més específics que agreugen encara més aquesta problemàtica. Cal tenir en compte en primer lloc les evolucions demogràfiques que es produïren després de la guerra i que impliquen, a alguns països més que a d'altres, canvis dramàtics en l'estructura d'edat de la força de treball. En connexió amb això trobem un nombre més gran de joves que acaben l'escolaritat i que tenen, en general, uns nivells de qualificació més elevats. També hi ha canvis tecnològics i d'organització en el sistema laboral, amb les seves implicacions —no sempre massa clares— pel que fa a la quantitat de llocs de treball i al contingut de la feina. Aquestes evolucions s'han fet més greus a causa de la crisi econòmica i la introducció a tot arreu de noves tecnologies.

Una anàlisi d'aquests aspectes més específics, quan s'interrelacionen i també quan es relacionen amb els aspectes més generals ja esmentats, podria esclarir la problemàtica de la transició i ens podria ajudar a entendre-la millor. Les referències als canvis en els sistemes educatius, en els sistemes laborals, en les tendències demogràfiques, etc., i el seu impacte en les manifestacions dels problemes laborals juvenils, ens donen arguments per a optar per una anàlisi comparativa internacional. En una anàlisi d'aquest tipus es pot arribar a una millor comprensió de l'índole dels problemes mitjançant la confrontació o comparació, que pot fer-se en diferents passos.

El *primer* pas seria analitzar i descriure els problemes laborals en la transició de l'escola al treball i, més específicament, com es manifesten als diversos països i com els defineix la societat. En aquest nivell la comparació es farà en sentit transnacional: quines són les diferències i similituds entre els diversos països? La comparació també funciona com un aparell heurístic, perquè la descripció de manifestacions diferents a certs països pot portar-nos a la recerca de semblances entre altres —o fins i tot a posar èmfasi en certes característiques úniques.

Una confrontació d'aquest tipus s'endinsa de manera gradual en el *segon* pas, en el qual es poden identificar certs models de manifestacions similars. Aquesta seria encara una mena d'anàlisi transnacional però inclouria dades sobre els micronivells i macronivells.

Si aquesta tipologia es pogués construir, llavors el *tercer* pas seria analitzar les relacions entre el macronivell i el micronivell. Dit de manera més senzilla: quines característiques nacionals o del sistema són rellevants a l'hora d'explicar la manera com es manifesten els problemes laborals juvenils específics i quin impacte hi tenen aquestes característiques. El tipus de comparació que aquí s'estableix no es troba tant a nivell microsocijal o macrosocijal com a nivell del mateix problema social. La comparació entre països ha de comportar una millor comprensió del problema «dins» cada país. Aquest és el tipus de recerca comparativa internacional que hem tractat abans.

5. MANIFESTACIONS DELS PROBLEMES LABORALS JUVENILS A EUROPA

El caràcter típic dels problemes laborals juvenils resideix en el fet que es manifesten en la transició de l'escola al treball. És clar que existeix una gran quantitat d'escrits sobre aquest tòpic al nostre abast i qualsevol recerca comparativa internacional pot i ha de recórrer-hi. Sense intentar ni de bon tros donar una anàlisi global, podem descriure algunes línies generals en l'actual situació laboral juvenil a Europa.

Ja que hem començat amb una revisió dels debats sobre els problemes laborals juvenils, resulta temptador centrar-se en aquelles contribucions que ofereixen anàlisis generals i orientades cap al futur de la situació dels joves, considerant els actuals avenços econòmics i tecnològics. El seu missatge és relativament simple: la introducció continuada de noves tecnologies de tot tipus en els àmbits de la producció, els serveis i l'administració tindrà conseqüències dramàtiques per al treball, tant en sentit quantitatiu

com qualitatiu. Quantitativament, s'argumenta que, a causa de la funció objectiva d'estalviar mà d'obra que presenta la tecnologia, disminuirà el nombre de llocs de treball tradicionalment definits. En sentit qualitatiu, l'aplicació de noves tecnologies també anirà acompanyada de canvis fonamentals en la qualificació i en les estructures de treball. Es desenvoluparan noves matèries educatives i laborals. A la vista d'aquests canvis quantitius i qualitius, cal replantejar-se els conceptes d'educació i treball, incloent, entre d'altres, unes relacions més flexibles entre aquests mons.

Aquestes anàlisis futuristes són força útils per a funcionar com un marc de referència més ampli, sense acceptar massa de pressa la inevitabilitat dels avenços que es prediuen. No obstant això, caldria que la futurologia i les polítiques de futur no sols es basessin en idees brillants sinó també en simples fets empírics. En conseqüència, s'intentarà fer una descripció de la polèmica sobre el treball i els joves, tenint en compte la seva diversitat. En principi, es poden distingir tres tipus diferents de problemes laborals.³

— Els problemes d'*absorció*, que fan referència a la capacitat del sistema laboral de donar prou feina als joves. El que aquí interessa és la quantitat de llocs de treball disponibles.

— Els problemes de *distribució*, que estan relacionats amb els mecanismes que reparteixen els joves dins una determinada estructura laboral durant la transició de l'escola al treball.

— Els problemes d'*utilització*, que es refereixen al grau amb què es fa ús de les qualificacions que tenen els joves en les feines que se'ls ofereixen.

Aquesta distinció pot considerar-se un marc analític; cal recalcar que, naturalment, aquestes dimensions del treball estan força interrelacionades, tal i com es mostra als paràgrafs següents.

5.1. *Problemes d'absorció*

És en aquest nivell on probablement les diferències entre països capitalistes i socialistes, almenys per ara, es fan més clares i evidents. La dramàtica gran quantitat d'aturats joves enregistrats oficialment (en alguns països i pel que fa a certs grups d'edat arriba al 50 %) que trobem als

3. El següent esbós es basa en entrevistes amb científics socials de diversos països, fetes al llarg d'una recerca encarregada per la UNESCO sobre les causes i conseqüències de l'atur juvenil.

països occidentals no es dona en els socialistes. En sentit quantitatiu el sistema laboral als països d'Europa Oriental encara ofereix prou possibilitats. En alguns països socialistes, les empreses (segons la regió i el ram industrial) fins i tot ofereixen condicions addicionals (apartaments, viatges a l'estranger) per tal d'atraure els treballadors joves, la qual cosa indica que fins i tot els manca mà d'obra. I a gran part de països socialistes resulta difícil trobar joves que facin les feines considerades poc atractives (treballs manuals pesats).

Aquest fenomen es pot relacionar parcialment amb el grau d'industrialització: als països socialistes, el pas d'una economia agrícola a una economia industrial implicà la participació massiva dels antics treballadors agrícoles. A la major part de països aquesta reserva és ara exhaurida, la qual cosa comporta el pas de formes de producció extensives a formes intensives. En aquells països on la transició s'ha fet recentment (com és el cas de Bulgària), el treball industrial, considerat (també pels joves) com a relativament millor que l'agrícola, i la seva fascinació encara no han experimentat problemes greus. A altres països (com la RDA i l'URSS) sembla que el problema de trobar joves que facin feines poc atractives és més greu.

No obstant això, l'absorció es resol de manera parcial mitjançant formes de «sobreoocupació» quantitatives a nivell d'empresa, per mitjà de les quals la gerència intenta crear vàlvules de seguretat per a qualsevol tipus de problema de producció que pugui produir-se (manca de materials i necessitat de dur a terme la producció planificada).

La introducció del grau d'industrialització també resulta significativa pel que fa als països occidentals, però d'una manera completament diferent. Aquí ens porta a diferenciar diversos tipus d'atur i d'*status* social entre grups de joves.

Aquells països occidentals que s'embarcaren fa relativament poc en la industrialització (Portugal, Espanya, Iugoslàvia, Sud d'Itàlia, Grècia) ja coneixen el fenomen de l'accés limitat al treball industrial i els alts índexs d'atur entre el jovent rural. Ara, aquesta situació s'agreuja encara més a causa de la crisi econòmica. A més, la crisi comportà el declivi de moltes indústries tradicionals presents en aquests països i aparegué el fenomen relativament nou d'atur juvenil industrial i urbà. El retorn de molts emigrants ha empitjorat la situació laboral, emigrants que abans treballaven a les indústries tradicionals dels països industrialment desenvolupats. Aquests països industrialitzats també s'enfronten a la mateixa crisi de les indústries tradicionals i amb un elevat atur juvenil tant industrial com urbà. Però, a més, s'enfronten a uns grans índexs d'atur entre treballadors joves estrangers o immigrants i entre els joves que busquen feina en els sectors terciari i quaternari. És clar que l'atur juvenil té moltes cares!

5.2. Problemes de distribució

Les diferències dins les relacions estructurals i institucionals entre el sistema educatiu i el sistema laboral són significatives a l'hora d'explicar les diferents manifestacions en la distribució. Més important resulta encara el grau d'autonomia d'ambdós sistemes, l'un envers l'altre. En aquest punt es pot assenyalar una estranya paradoxa. Com més gran és l'autonomia del sistema educatiu envers el laboral, menys influència sembla que té sobre la distribució, dins l'estructura laboral existent, de la mà d'obra que ha generat i més important sembla ser el paper del mercat i de l'empresa.

Per aquests motius podríem fer la distinció entre aquells països on el sistema educatiu es basa tradicionalment en l'educació o formació professional, amb lligams forts entre l'escola i l'empresa (com és el cas de la RFD, la RDA, l'URSS) i aquells països on tradicionalment l'educació general ha tingut més pes (França, Espanya, Itàlia, potser Bulgària, Polònia). De tota manera, una primera anàlisi sembla indicar que aquesta distinció passa per divergències en el sistema socio-econòmic i que l'existència d'una formació professional feble pot provocar molts problemes laborals entre el jovent. També és cert que a tots els països occidentals aquells grups de joves que només han rebut una educació general tenen més problemes que altres a l'hora de trobar feina.

Un segon element, més general, a nivell distributiu va lligat a la quantitat de joves que acaben l'escolaritat i al seu nivell de coneixements. A tots els països europeus s'ha produït una «democratització» de l'educació que ha creat una xifra més alta de joves que acaben els estudis amb una educació superior. A la base d'aquestes reformes educatives no sols trobem la idea d'igualtat sinó el fet que es preveu la necessitat d'una mà d'obra més qualificada amb vista a futurs avenços tecnològics. No obstant això, la quantitat de llocs de treball disponibles no augmentà de manera paral·lela al grau de qualificació (i a les expectatives) de la mà d'obra jove. Això no es devia només al fet que el progrés tecnològic no es produí tan ràpidament com es pensava, sinó també al fet que sobretot semblava que no existia cap relació directa entre el canvi tecnològic i uns nivells necessaris de qualificació més alts. El resultat actual és un desajustament entre les qualificacions i expectatives dels joves i els nivells de les feines que se'ls ofereixen. Aquest desajustament provoca l'aparició de problemes laborals en la distribució i en la utilització. És aquí on els països capitalistes i socialistes tenen alguns problemes en comú, malgrat que també hi hagi discrepàncies.

Les principals víctimes de la democratització de l'educació són aquells joves que no volgueren o no foren capaços (a causa de les aptituds indivi-

duals, de les condicions familiars o deficiències estructurals dins el sistema laboral) de prendre part en una competició educativa perllongada. Al món occidental, aquells que abans deixen l'escola o els menys instruïts s'enfronten al major risc d'atur. Això és en part resultat de processos de superposició, pels quals individus amb més coneixements agafen les places que anteriorment ocupaven els qui en tenien menys. Malgrat això hi ha indicis que a alguns països aquest mecanisme ha arribat als seus límits, a la qual cosa respon la xifra creixent d'aturats entre els joves amb educació superior (cas d'Holanda, RFA, Itàlia). Cal remarcar que s'ha de tenir molta cura a emprar el concepte de superposició. No queda clar fins a quin punt es produeix una pura superposició, fins a quin punt (i a causa dels canvis tecnològics i organitzatius) han canviat les qualificacions necessàries o si s'ha produït un mer canvi en els treballs d'entrada com a part d'una nova selecció, més que d'estratègies laborals.

Els joves s'enfronten amb el problema de la distribució quan passen de l'escola al treball i busquen la seva primera feina. El tipus d'atur que es produeix aquí fou qualificat tradicionalment d'atur de fricció i es considerarà com un fenomen prou normal i de curta durada. No obstant això, el nombre de joves que han acabat els estudis i es troben a l'atur mentre busquen la seva primera feina ha experimentat un augment dramàtic als països occidentals. I a més el període de cerca o període de transició és cada cop més llarg.

Resulta significatiu observar que òbviament els joves tenen problemes a l'hora de trobar la feina a la qual creuen que les seves qualificacions els donen dret: dit d'una altra manera, hi ha una manca de llocs de treball qualificat. Trobem aquesta situació tant a països de l'Europa Occidental com de l'Europa Oriental.

Sembla que hi ha elements d'atur o inactivitat econòmica «forçada» i «voluntària» en aquest punt. Hi ha indicis que els joves rebutgen feines que no s'adeqüen a les seves expectatives i s'estimen més esperar una oportunitat millor. Això, però, depèn molt de les possibilitats de rebre suport material, ja sigui per part de l'Estat o —i aquest sol ser el cas dels qui acaben els estudis— dels pares. Sembla que aquesta perllongació voluntària del període de cerca perd importància com més s'allarga i com més clar veuen els joves que hi ha una manca estructural de feina qualificada. Als països occidentals resulta més important agafar el primer que es troba —almenys de moment. Sembla que el fenomen de «l'atur temporal voluntari» ha estat seguit per una mobilitat laboral i per una gran rotació. Al bloc occidental fins i tot l'element voluntari del «passotisme laboral» sembla haver estat superat per la mobilitat laboral forçada; això s'aprecia en la

quantitat creixent de contractes laborals de curta durada que s'ofereixen als joves (i que tot sovint només es basen en subvencions estatals).

Els alts índexs de mobilitat en els primers anys de treball també representen, per als països socialistes, un senyal d'aquest desajustament.

Hi ha un tercer element en el nivell distributiu, nascut de la relació entre el sistema educatiu i el laboral pel que fa al temps. Allà on existeix una estricta divisió de temps entre l'escola i la feina, les oportunitats que tenen els joves de millorar les seves qualificacions i les seves possibilitats laborals un cop acabada l'escolaritat depenen de l'oferta del sistema laboral i, en conseqüència, es limiten. Sembla que les formes d'educació recurrent han estat més desenvolupades als països socialistes, els quals òbviament no es poden permetre mantenir massa joves fora del sistema laboral durant massa temps.

5.3. *Problemes d'utilització*

Les contradiccions esmentades entre el sistema educatiu i el laboral també comporten —i fins i tot, a causa de la crisi, cada vegada més— problemes al lloc de treball. Ja hem parlat del problema de sobrequalificació (millor dit, de subutilització). Malgrat que tot sovint s'ha remarcat, correctament, que les qualificacions acadèmiques no sempre són superiors a l'experiència laboral, crida l'atenció el fet, problemàtic, que els joves, més ben preparats, es sobreposin a les oportunitats de treballadors de més edat o les bloquegin. No obstant això, sembla que els joves encara són la «generació bloquejada».

Això es deu en part a regles institucionals, les quals basen els sistemes salarials i de promoció en l'antiguitat. També dins l'«economia de l'escassetat» de molts països socialistes es valora més un treballador amb una llarga experiència, adquirida en l'exercici de la seva feina, que les qualificacions teòriques d'un estudiant.

Això vol dir que, tot i trobant un lloc de treball inicial, no es pot tenir encara l'esperança d'obtenir en un temps raonable la feina per a la qual s'està qualificat. Aquesta situació representa, en alguns països occidentals, la separació creixent entre joves i sistema laboral. Als països orientals provoca que els joves utilitzin la seva «posició en el mercat» i donin preferència a aquells treballs que els ofereixen les millors facilitats no laborals, com l'habitatge, etc. A ambdós sistemes aquesta situació genera una gran insatisfacció i un baix rendiment laboral.

5.4. *La joventut —o els problemes laborals de grup*

L'esbós fet en els paràgrafs anteriors no pinta massa alegre la situació laboral dels joves. En comptes de referir-se a les estadístiques, que només donen una visió estàtica dels joves enregistrats, s'han definit una sèrie de processos que afecten el jovent. Malgrat que —com sempre— els grups socials més febles són els que tenen menys oportunitats laborals (els membres de les classes socials inferiors, els joves menys instruïts, els immigrants del camp i les noies), la situació de les noves generacions en conjunt s'ha deteriorat dramàticament als països occidentals. Malgrat que els problemes es manifesten de forma diferent en els diversos grups, tots passen per dificultats greus a l'hora de trobar una feina decent i estable un cop acabats els estudis. Només difereixen en les possibilitats que cada grup té d'enfrontar-se al problema, i que depenen de les posicions respectives en el mercat.

Als països d'Europa Oriental, els problemes laborals juvenils (deixant de banda certes disparitats regionals) apareixen principalment als nivells de distribució i utilització. Els joves, i en especial els que són qualificats, tenen una posició de relativa força dins el mercat de treball. Aquí és més aviat l'organització laboral, l'empresa i l'oficina, la que té dificultats a atreure i mantenir els treballadors joves. No obstant això, la posició de força en el mercat de treball té una relació directa amb una posició insatisfactòria dins l'empresa. És en el pla de la utilització de la mà d'obra jove on els països europeus d'ambdós blocs es troben amb problemes greus per a les seves noves generacions.

Conseqüentment, seria molt més lògic considerar els problemes laborals juvenils d'avui no com els problemes d'alguns subgrups, sinó com el problema de tota una generació, sense perdre de vista els problemes específics amb què s'enfronten subgrups específics.

6. CONCLUSIONS

Si la hipòtesi sobre les motivacions dels joves envers la feina que formulàvem al començament d'aquest article és vàlida, i si acceptem aquestes valoracions en comptes de descartar-les per ser massa elevades o irrealistes, llavors és de vital importància que s'elabori una anàlisi seriosa sobre com es produeixen aquestes motivacions i com es realitzen o no dins un determinat sistema d'oportunitats socials. L'argument principal d'aquest article és que la recerca comparativa internacional, si es duu a terme de manera correcta, pot ser un mitjà per a respondre a aquests interrogants.

BIBLIOGRAFIA

- Adamski, Wladyslaw: *Education and Careers in Today's Poland: Aspirations and Opportunities*. (L'educació i les carreres a la Polònia d'avui: aspiracions i oportunitats.) Ponència presentada a l'Institut Europeu d'Educació i Política Social. París, 1983.
- Armer, J. Michael, i Marsch, Robert M.: *Comparative Sociological Research in the 1960s and 1970s*. (Recerca sociològica comparativa els anys seixanta i setanta.) Leiden, 1982.
- Baethge, Martin; Schomburg, Harald, i Voskamp, Ulrich: *Jugend und Krise-Krise aktueller Jugendforschung*. (La joventut i la crisi - La crisi de la investigació actual sobre el jovent.) Frankfurt/Main, N. York: Campus, 1983.
- Berting, Jan; Geyer, Felix i Jurkovich, Ray (eds.): *Problems in International Comparative Research in the Social Sciences*. (Problemes de la recerca comparativa internacional en Ciències Socials.) Oxford, 1979.
- Berting, Jan: *What is the Use of International Comparative Research?* (Quina és la utilitat de la recerca comparativa internacional?) A Berting et. al., 1979.
- Galtung, Johan: *On the Meaning of «Nation» as a Variable*. (Sobre el significat de «nació» com a variable.) A Niessen i Peschar, 1982.
- Greve, Rose Marie, i Gladstone, Alan: *Analysis of Changes and Differences in the Attitudes and Behaviour of Young People concerning Work*. (Anàlisi dels canvis i diferències en les actituds i comportaments dels joves envers la feina.) A Grootings, 1985.
- Grootings, Peter (ed.): *Youth and Work in Europe*. (El jovent i el treball a Europa.) Moscou, 1985.
- Grootings, Peter (ed.): *Technology and Work: East-West Comparisons*. (La tecnologia i el treball: comparacions est-oest.) Beckenham, 1985.
- Holt, Robert T., i Turner, John E.: *The Methodology of Comparative Research*. (La Metodologia de la recerca comparativa.) A Holt i Turner, 1970.
- Holt, Robert T., i Turner, John E. (eds.): *The Methodology of Comparative Research*. (La metodologia de la recerca comparativa.) Londres, 1970.
- Maurice, Marc; Sèllier, François, i Silvestre, Jean-Jacques: *Politique d'éducation et organisation industrielle en France et en Allemagne*. (Política educativa i organització industrial a França i a Alemanya.) París, 1982.

- Maurice, Marc: *Theoretical and Ideological Aspects of the Universalistic Approach to the Study of Organisations*. (Aspectes teòrics i ideològics del plantejament universalista de l'estudi de les organitzacions.) A «Estudis internacionals de gerència i organització», 1976, 6:3-10.
- Meier, Harry: *Socialization and Preparation for Working Life in the German Democratic Republic and the Soviet Union*. (Socialització i preparació per a la vida laboral a la República Democràtica Alemanya i la Unió Soviètica.) A Niessen i Peschar, 1982.
- Mitev, Petar-Emil: *Problems of Youth and International Comparative Research in the 80's*. (Problemes del jovent i recerca comparativa internacional als anys vuitanta.) Sofia, 1983.
- Mitev, Petar-Emil; Schubkin, Vladimir; Gospodinov, Konstantin, i Gazso, Ferenc (eds.): *Youth and Labour*. (El jovent i la feina.) Sofia, 1983.
- Mokrzycki, Edmund: *On the Adequacy of Comparative Methodology*. (Sobre l'adequació de la metodologia comparativa.) A Berting et. al., 1979.
- Mokrzycki, Edmund: *What to Take into Account When Comparing? Problem of Context*. (Què cal tenir en compte en comparar? El problema del context.) A Niessen i Peschar, 1982.
- Niessen, Manfred, i Peschar, Jules (eds.): *International Comparative Research. Problems of Theory, Methodology and Organisation in Eastern and Western Europe*. (La recerca comparativa internacional. Problemes de teoria, metodologia i organització a Europa Oriental i Occidental.) Oxford, 1982.
- Niessen, Manfred, i Peschar, Jules (eds.): *Comparative Research on Education. Overview, Strategy and Applications in Eastern and Western Europe*. (La recerca comparativa en educació. Visió global, estratègia i aplicacions a l'Europa de l'Est i de l'Oest.) Budapest, 1982.
- Niessen, Manfred; Peschar, Jules, i Kourilsky, Chantal (eds.): *International Comparative Research. Social Structures and Public Institutions in Eastern and Western Europe*. (Recerca comparativa internacional. Estructures socials i institucions públiques a l'Europa de l'est i de l'oest.) Oxford, 1984.
- Nowak, Stefan: *The Strategy of Cross-National Survey Research for the Development of Social Theory*. (L'estratègia de la recerca transnacional sobre enquestes per al desenvolupament de la teoria social.) A Szalai i Petrella, 1977.
- Ragin, Charles: *Comparative Sociology and the Comparative Method*. (La sociologia comparativa i el mètode comparatiu.) A Armer i Marsch, 1982.
- Szalai, Alexander, i Petrella, Ricardo (eds.): *Cross-National Comparative Survey Research: Theory and Practice*. (La recerca comparativa transnacional sobre enquestes: teoria i pràctica.) Oxford, 1977.
- Wilpert, Bernhard: *Youth and Work in the Federal Republic of Germany - Recent Research Evidence*. (La joventut i el treball a la República Federal d'Alemanya - Dades de recerca recents.) A Grootings, 1985.